

Wrocław, 29 sierpnia 2023 r.

dr hab. inż. Anna Olszańska, prof. UE

Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Olgi Podlińskiej

pod tytułem: Produktywność pracy a podział wartości dodanej w przetwórstwie spożywczym

promotor: prof. dr hab. Jarosław Gołębiowski
promotor pomocniczy: dr inż. Aleksandra Wicka

1. Ocena zasadności tematu rozprawy

Przemysł spożywczy pełni istotną, strategiczną rolę w gospodarce każdego kraju. Jego rola wynika nie tylko z ilości i skali działalności przedsiębiorstw zajmujących się produkcją żywności i ilości zatrudnionych tam osób, ale przede wszystkim z tego, że dostarcza na rynek produkty żywnościowe, niezbędne w życiu każdego człowieka. Wprowadzenie w Polsce gospodarki wolnorynkowej a następnie jej włączenie w struktury Unii Europejskiej spowodowało znaczące zwiększenie konkurencji między poszczególnymi przedsiębiorstwami zarówno na rynku krajowym, jak i szerzej na rynku unijnym a także światowym. Funkcjonowanie, rozwój i kondycja finansowa każdego podmiotu gospodarczego uzależnione są od bardzo wielu czynników o różnej wadze i kierunkach oddziaływania. Na część z nich przedsiębiorstwa mają większy lub mniejszy wpływ i możliwości ich kształtowania. Współczesne przedsiębiorstwa są także coraz lepiej zarządzane i stale zwiększają swoje możliwości oraz potrzeby w zakresie analiz ekonomicznych. W tym kontekście istotne są, badane w ocenianej pracy, zagadnienia z zakresu poziomu wartości dodanej i sposobu jej podziału pomiędzy poszczególne elementy wpływające na jej poziom, w tym w szczególności udziały wynagrodzeń w tej wielkości i ich związki z produktywnością pracy w danej firmie, branży, czy szerzej w przetwórstwie spożywczym.

Podjęta w pracy tematyka jest więc istotna nie tylko z punktu widzenia nauki, ale przede wszystkim praktyki gospodarczej. Stanowi interesujący przyczynek do oceny możliwości analizy tego zagadnienia, istniejących metod oraz technik analizy wpływu wybranych czynników na funkcjonowanie i rozwój firm oraz ich konkurencyjność.

2. Ocena strony formalnej oraz uwagi ogólne do recenzowanej pracy

Praca liczy 159 stron i w jej ramach zostały wydzielone: część wstępna, pięć rozdziałów, podsumowanie i spisy. Ułożenie kolejności omawianych zagadnień jest niewątpliwie trudnym zadaniem i w dużym stopniu są to decyzje subiektywne. W mojej ocenie zostało to dokonane prawidłowo. Autorka stopniowo przechodzi od zagadnień teoretycznych do części badawczej i od treści bardziej ogólnych do szczegółów. Do analizy zagadnień praktycznych jest przygotowany stosowny wstęp teoretyczny. Zastosowanie każdej z metod badawczych jest poprzedzone krótkim omówieniem tej metody, choć wskazana by była szersza, krytyczna dyskusja nad zasadnością jej zastosowania, przegląd metod proponowanych przez innych badaczy, wskazanie zalet i wad stosowanych metod analizy danych, ograniczeń, czy też ułomności i niedoskonałości. Układ pracy jest właściwy, także z punktu widzenia proporcji poszczególnych jej części. Zasada, że dane zagadnienie porusza się w pracy tylko raz, ale wyczerpująco, jest w tym przypadku zachowana.

Mam sporo zastrzeżeń do warsztatu pisania pracy naukowej przez Autorkę, ciekawości w odkrywaniu poszczególnych prawidłowości, komunikatywności i precyzji formułowania myśli i wniosków, zdolności analitycznych czy wiązania poszczególnych zagadnień tak, aby praca była skoncentrowana na osiągnięciu konkretnych celów.

Przygotowanie wykresów oraz tabel jest niewątpliwie trudnym zadaniem i wymaga głębokiego zastanowienia, jaki format wybrać, aby były one dla czytelnika maksymalnie przejrzyste i użyteczne. W tej kwestii istotne jest także precyzyjne sformułowanie tytułów, tak aby w jak najlepszy sposób oddawały one treści tam zawarte. W tym kontekście mam szereg uwag do tekstu. Tytuły w wielu przypadkach nie są precyzyjne, brakuje w nich istotnych dla czytającego elementów, w tym na przykład jednostek, czy uwag dodatkowych, np. dotyczących ograniczeń danych. Brak jest także, generalnie, jednostek na osiach wykresów. Czytający musi się czasami domyślać, co przedstawia wykres lub tabela, szukając tych informacji w tekście. Zwraca też uwagę niedostateczna precyzja wypowiedzi. Jeśli, na przykład, używa się pojęcia „udział” to obligatoryjnie należy dodać o jakim udziale mowa, udział „czego w czym”, czy jest to udział ilościowy, czy też wartościowy, itp. W podawanych w pracy wzorach powinny być wyjaśniane wszystkie oznaczenia. Ważne jest też, aby we wzorach podawać jednostki, inaczej zatracą on swój matematyczny charakter. Niektóre przykłady takich usterek będą podawane w omówieniach poszczególnych rozdziałów.

Kolejna, ogólna uwaga dotyczy sposobu prowadzonych analiz uzyskanych wyników badań. W pracy doktorskiej należy nie tylko przedstawiać konkretne uzyskane wartości, ale szukać i prowadzić dyskusję nad przyczynami wystąpienia danych zjawisk oraz zastanawiać się nad skutkami i konsekwencjami kształtowania się określonych wielkości i tendencji dla firm, branży,

czy całego przemysłu spożywczego. Takiej analizy przyczynowo - skutkowej i szerszego spojrzenia na analizowane zjawiska niewątpliwie w pracy brakuje. Ponadto przedstawiane w wielu przypadkach szczegółowe tabele, czy wykresy, dotyczące danych z poszczególnych lat w sumie w analizie nie były wykorzystywane. Autorka koncentrowała się bowiem najczęściej na początkowym i końcowym okresie badań.

Wszystkie spisy są wykonane poprawnie. Należy podkreślić, że tekst został przygotowany starannie pod względem językowym i redakcyjnym. W opracowaniu odnotowano tylko nieliczne tego rodzaju usterki, między innymi na stronach: 26 (*Urealnienia dokonano na podstawie wskaźnika cen i usług konsumpcyjnych.*), czy na s.72.

3. Ocena wykorzystanego piśmiennictwa

Autorka przeprowadziła dość szerokie studia literaturowe, dające podstawę do prowadzonych rozważań i badań. Wykorzystano łącznie 213 pozycji źródłowych, z czego sporą część stanowią źródła obcojęzyczne. Są to pozycje aktualne, zróżnicowane i reprezentatywne dla analizowanych problemów i dotyczą wszystkich głównych kwestii omawianych w pracy. Trochę „po macoszemu” potraktowano źródła danych liczbowych. Bardzo ogólnie wskazywano je także w przypisach w tekście. W spisie literatury wykazano (z tego co udało mi się odnaleźć) tylko dwa takie źródła dotyczące roczników GUS, nie znalazłam natomiast odniesienia do bazy danych KRS.

4. Ocena zastosowanej koncepcji badawczej – cele i hipotezy badawcze oraz metodyka prowadzonych badań

Głównym celem recenzowanej rozprawy jest „...*identyfikacja i wskazanie zależności między produktywnością pracy a podziałem wartości dodanej w przetwórstwie spożywczym w Polsce.*” Dodatkowo sformułowano szereg celów szczegółowych.

- „*Przedstawienie teoretycznego ujęcia zagadnienia produktywności pracy i wartości dodanej.*
- *Identyfikacja przemian strukturalnych w przetwórstwie spożywczym w Polsce;*
- *Ustalenie poziomu i struktury wartości dodanej w przetwórstwie spożywczym i jego sektorach.*
- *Określenie poziomu i zróżnicowania zatrudnienia i wynagrodzeń w sektorach przetwórstwa spożywczego.*
- *Identyfikacja czynników wzrostu produkcji w przetwórstwie spożywczym i jego sektorach.*
- *Określenie poziomu i zróżnicowania produktywności pracy w sektorach przetwórstwa spożywczego.”*

W konsekwencji przedstawionych celów pracy sformułowano trzy hipotezy o treści:

„H₁: Wyższe efekty skali występują w sektorach, w których obserwuje się przewagę nakładów pracy nad nakładami kapitału.

H₂: W przetwórstwie spożywczym wynagrodzenia pracowników rosną wolniej niż produktywność pracy.

H₃: W przetwórstwie spożywczym wraz ze wzrostem produktywności pracy zmniejsza się różnica między opłatą pracy a opłatą kapitału własnego.”

Cel główny oraz cele szczegółowe, podobnie jak hipotezy, zostały sformułowane generalnie prawidłowo, w sposób dość jasny i spójny z tematem pracy. Wskazują na kierunki prowadzonych badań i ich planowane efekty. Trochę problemów zauważyłam z realizacją celów szczegółowych, w szczególności drugiego i piątego. Problem przemian strukturalnych w przemyśle spożywczym w Polsce w analizowanych latach został omówiony bardzo szcątkowo. Autorka skupiła się na tematach ściśle związanych z głównymi zagadnieniami analizowanymi w pracy (liczba firm, wartość dodana, zatrudnienie, płace). Wbrew tytułowi podrozdziału 4.2. *Struktura podmiotowa i koncentracja produkcji*, tematy te były w niewielkim stopniu omawiane. Nie dopatryłam się także wskazania czynników wzrostu wielkości produkcji w całym przemyśle spożywczym i w poszczególnych branżach. Wskazanie we wnioskach, że cel został zrealizowany, („Zaprezentowano przemiany strukturalne w przetwórstwie spożywczym w Polsce w latach 1995-2020.”) jest daleko niewystarczające.

W pracy wykorzystano szereg dobrze dobranych i zaawansowanych metod oraz technik badawczych a sam proces badawczy, na ile to mogłam zweryfikować, był prowadzony zgodnie z ustalonymi zasadami i procedurami. W szczególności oszacowano parametry funkcji Cobba-Douglasa. Do wskazania zależności między produktywnością pracy a podziałem wartości dodanej wykorzystano modele panelowe. Wyodrębniono w tym celu, zgodnie z deklaracjami Autorki, modele z efektami stałymi, modele z efektami losowymi oraz modele bez efektów indywidualnych, które poddano testom statystycznym w celu zweryfikowania możliwości ich zastosowania. Wykorzystano test Walda, test Breuscha-Pagana oraz test Hausmana. Zmienną objaśnianą w modelach była relacja wynagrodzeń pracowników do opłaty kapitału. Jako uzupełniające zastosowano także podstawowe metody analizy statystycznej danych.

Dobór metod badawczych należy ocenić dobrze. Jest to niewątpliwie atut recenzowanej rozprawy, jednak do form prezentacji wyników i ich analizy można mieć zastrzeżenia. Uważam, że potencjał tych badań nie został w pełni wykorzystany, co zdecydowanie zubożyło dyskusję nad ich wynikami i wnioski z pracy.

Uzasadniając podjęte decyzje, Autorka określiła zakres analizowanych danych i ich przedziały czasowe. Mimo uzasadnienia decyzji i racjonalności argumentów, trochę rozczarowujące jest ograniczenie badań szczegółowych do lat 2005-2015. Okres po 2015 r. był niewątpliwie bardzo ciekawy pod kątem zachodzących zmian i byłoby interesujące, aby zobaczyć, na ile zmiany w otoczeniu przedsiębiorstw wpływały na ich politykę wewnętrzną.

5. Ocena omówienia wyników badań, ocena merytoryczna i ważniejsze uwagi szczegółowe

Wstęp

Część wstępna została przygotowana dobrze. Właściwie i wystarczająco uzasadniono przyczyny podjęcia tematu pracy.

Rozdział 1 zawiera opis zamierzeń Autorki dotyczących analizowanych w dalszej części pracy zagadnień i założenia metodologiczne. Sformułowano w nim także cele pracy i hipotezy badawcze oraz przedstawiono zakres badań wraz z uzasadnieniem doboru podmiotów badań i czasu objętego analizą oraz zastosowane techniki badań.

Tą część pracy oceniam dobrze. Kolejność omawianych zagadnień jest logiczna. Tekst jest właściwie i precyzyjnie sformułowany, choć już w tej części pracy pojawiają się problemy związane z precyzją formułowania myśli. Na przykład tytuł rysunku 1 brzmi: „*Liczba przedsiębiorstw w sektorach przetwórstwa spożywczego*” choć w rzeczywistości przedstawiono tam liczbę firm, z poszczególnych branż, objętych badaniem szczegółowym. Szkoda, że Autorka nie przedstawiła bliższej, pogłębionej charakterystyki tych firm. Już chociażby dane dotyczące wielkości zatrudnienia i wartości produkcji (tabela 17) w odniesieniu do ich liczby w danej grupie wskazują na spore zróżnicowania przedsiębiorstw pomiędzy branżami, ale i zapewne w ramach każdej z nich. Myślę, że jest to istotne z punktu widzenia formułowanych wniosków. Brak jest informacji, czy były to firmy zatrudniające ponad 49 pracowników, więc zakładam, że były to firmy bardzo różnej wielkości. Nie widzę też podstaw do stwierdzenia, że: „*Zebrane dane panelowe odzwierciedlają strukturę przedsiębiorstw według sektorów w przetwórstwie spożywczym w Polsce.*”. Autorka podała bowiem jako podstawowe kryterium doboru próby kompletność danych a nie weryfikowała tej próby z punktu widzenia jej reprezentatywności. W tym kontekście powstaje pytanie, czy rzeczywiście wyniki analiz szczegółowych można uogólniać na cały przemysł spożywczy w Polsce.

Rozdział 2 i 3 mają charakter teoretyczny. Analizowano i definiowano w nim, między innymi, podstawowe pojęcia używane w rozprawie, związane z produktywnością pracy i wartością dodaną.

Rozdział ten został napisany z wykorzystaniem szerokiego przeglądu aktualnej literatury, ale także źródeł mających już obecnie charakter historyczny. Zawarto w nim podstawowe definicje i pojęcia. Został on stosunkowo dobrze, syntetycznie przygotowany. Stanowi podstawę do rozważań prowadzonych w części empirycznej pracy. Brakuje w nim jednak jednoznacznej deklaracji Autorki, które definicje i pojęcia przyjmuje jako podstawę rozważań w dalszej części pracy.

Uwagi szczegółowe

- s. 29 – wzór na wydajność pracy. Występuje tu problem z pojęciami, bowiem wielkości zdefiniowano jako: „*Q* -przeciętna liczba zatrudnionych w danym przedziale procesu pracy, *T* – czas pracy poszczególnych pracujących w danym przedziale procesu pracy.” Stąd pytanie, czy stosując ten wzór posługujemy się wartościami przeciętnymi, czy sumą czasu pracy poszczególnych zatrudnionych? We wzorze na produktywność pracy nie wyjaśniono, co oznacza pojęcie „przeciętny rodzaj pracy (*a*)” i jak jest on mierzony.
- s. 31 – we wzorze na efektywność pracy wyjaśniono pojęcie: „*P* – całkowity produkt pracy wytworzony w danym przedziale procesu pracy”- i nie jest jasne, jak należy to rozumieć. Należałoby wskazać o jaką wartość chodzi. Kolejna wątpliwość: jak należy w poprzednim wzorze rozumieć pojęcie: „*L* – praca ogółu zatrudnionych w danym przedziale procesu pracy”.
- s. 46 – we wzorze na funkcję Cobba-Douglasa nie wskazano, co oznacza parametr „*A*”

Tym podobne uwagi odnoszą się do wielu wzorów przytaczanych w tych rozdziałach. Bez jednostek i precyzyjnego formułowania objaśnień poszczególnych elementów są one mało użyteczne.

- s. 49 – mam wątpliwości, czy do końca przemyślana jest konstrukcja rysunku 3. Czy na pewno można to ująć w formie wzoru, a może, że jest to funkcją, czy też zależy od poszczególnych składowych (*Stopa życiowa* = **produktywność pracy** × *wybór między pracą a czasem wolnym społeczeństwa* × *stopa zatrudnienia* × *czynnik demograficzny*)?
- Na s.56 podano w sumie trzy razy definicję PKB, co dla treści pracy ma poboczne znaczenie.

Generalnie jednak uważam ten rozdział za wystarczająco przygotowany, chociaż niektóre jego części można było lepiej dopracować. **Tym samym uznaję, że recenzowana praca doktorska**

spełnia jeden z wymogów stawianych pracom doktorskim w obowiązującej ustawie o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 poz. 1789), tj. wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w Dyscyplinie Ekonomia i finanse.

Rozdział 4 ma charakter empiryczny. Dotyczy on, w zamierzeniu Autorki, przemian strukturalnych w przemyśle spożywczym w Polsce, przy czym uwaga i przytaczane dane koncentrują się głównie wokół zagadnień istotnych dla tematu pracy. Nieco szersze spojrzenie, być może, umożliwiłoby Autorce lepszą interpretację uzyskanych wyników obliczeń i formułowanie bardziej szczegółowych wniosków na temat zachodzących zmian.

Uwagi szczegółowe

- s. 71, tabela 3 – tytuł tabeli i tytuły kolumn nie są sformułowane precyzyjnie. Przedostatni wiersz pokazuje dynamikę a nie przyrost/spadek. Dynamika w przypadku danych z pierwszej kolumny danych wynosiła 75,5% a spadek 24,5%. Doceniam, że średnioroczna dynamika została policzona prawidłowo, rzadko się to zdarza (na ile mogłam to stwierdzić, bo są zbyt duże zaokrąglenia danych. Powinno być co najmniej dwa miejsca po przecinku – np. w ostatniej kolumnie całkowicie zniknęły wartości).
- s.72- agrobiznes jest pojęciem szerszym niż tylko rolnictwo i przemysł spożywczy. Można liczyć wzajemne relacje pomiędzy tymi składowymi agrobiznesu, ale z odpowiednim komentarzem, którego tu zabrakło. Dobrze też by było, przy okazji, podać jego definicje. Przedstawiając dane liczbowe, czy też analizy, warto się także zastanowić, z czego te zmiany wynikają i jakie są ich konsekwencje. Można też pokazać trendy i zastanowić się na ile zachodzące zmiany są istotne. Wykresy 8 i 9 nie są zbyt odpowiednie, jeżeli chodzi o sposób prezentowania danych z punktu widzenia możliwości ich dalszej analizy i w sumie tej analizy brakuje.
- s.74 –na rys. 10 nie przedstawiono liczby wszystkich firm. Brakuje analizy przedstawionych tam danych. Z czego wynika wniosek: „*Wzmacniała się pozycja dużych firm, osłabiając znaczenie mikrofirm.*”? Nie bardzo też się z nim zgadzam. Oczywiście duże firmy odgrywają decydującą rolę w przetwórstwie żywności, w zaopatrzeniu rynku krajowego i eksporcie, ale małe firmy w dużym stopniu uzupełniają ten rynek i odpowiadają chociażby głównie na pojawiające się trendy w konsumpcji żywności (żywność ekologiczna, tradycyjna, itp.). Nie można więc ich roli pomijać. Poza tym pokazanie tylko zmiany ogólnej liczby firm (zapewne zatrudniających powyżej 49 osób) nie wyczerpuje problemu koncentracji produkcji żywności w Polsce. Zbyt mało, aby formułować takie wnioski.

- s.75 – tytuł tabeli 4 („*Udział podmiotów przetwórstwa spożywczego prowadzących działalność gospodarczą w ciągu roku w latach 1995-2020 (%)*”) jest nieprecyzyjny. Brak jest informacji, jak liczone te udziały. Wniosek: „*Jest to dział z największym udziałem w tej sekcji, a w przypadku pozostałych działów występuje bardzo duże rozdrobnienie podmiotów w tak obszernej i zróżnicowanej sekcji, jaką jest przetwórstwo przemysłowe.*” nie jest uprawniony w świetle przedstawionych danych. Podobne uwagi dotyczą tabeli 5 na s.76. Brak informacji jak liczone te udziały a analizy danych są szcątkowe. Zazwyczaj mowa o początku i końcu okresu, z pominięciem tego, co się działo w pozostałych analizowanych latach. Brak jest także refleksji jakie były przyczyny i skutki tych zmian. oraz jaki wpływ miały analizowane zmiany na procesy analizowane w pracy.
- W tabelach 6, 9 i 11 można było zmniejszyć czcionkę, aby wartości tam pokazywane były widoczne.
- s. 80 i 81 z przedstawionych danych nie wynika, że: „*Przetwórstwo spożywcze, analogicznie jak w udziale podmiotów gospodarczych, stanowi największy udział w zatrudnieniu w przetwórstwie przemysłowym.*” Nie jest to także sformułowanie poprawne stylistycznie.
- W podrozdziale 4.2, wbrew zapowiedziom w tytule, nie ma mowy o koncentracji produkcji w przemyśle spożywczym.
- s.92 – brak analizy tabeli 13. Brakuje także komentarza, jak struktury wartości dodanej brutto przedstawione w tabeli 13 mają się do definicji podanej na s. 61.
- s.96 – z czego wynika dodanie w tytule tabeli 14 słów „w firmie”?
- Brakuje podsumowania tego rozdziału, wniosków ogólnych płynących z przedstawionych danych.

Reasumując, informacje przedstawione w rozdziale, mimo zgłoszonych uwag, oceniam jako wystarczające. Jest on wartościowy z punktu widzenia realizacji tematu i celu pracy. Zgromadzone w nim dane są ściśle z tym związane, chociaż uważam, że można było przedstawić wiele innych, dostępnych przecież danych, rzucających światło na funkcjonowanie przemysłu spożywczego w Polsce. Byłoby to niewątpliwie korzystne dla całości pracy.

Rozdział 5 zawiera badania własne Autorki dotyczące bardziej szczegółowych zmian w produktywności pracy i podziału wartości dodanej w wybranych do badań szczegółowych przedsiębiorstwach. W tym celu oszacowano wartości parametrów funkcji produkcji Cobb-Douglasa a następnie przedstawiono wyniki badań dotyczących produktywności pracy w kontekście zróżnicowania relacji dochodów z pracy i dochodów z kapitału w wybranych

przedsiębiorstwach z poszczególnych sektorów przemysłu spożywczego. Spora część tytułów w tym rozdziale wymagałaby doprecyzowania, np. wskazania, że dane dotyczą tylko badanej próby, uzupełnienia jednostek na osiach wykresów itp.

Uwagi szczegółowe

- Tytuły rozdziału i podrozdziałów powinny wyraźnie wskazywać, że dane i analizy tu zawarte dotyczą badanej próby a nie całości przemysłu spożywczego w Polsce.
- s. 104 - tytuł tabeli (*Tabela 1. Średnioroczne wyniki ekonomiczno-finansowe przedsiębiorstw w latach 2005-2015 (w cenach stałych z 2005 roku)*) w istocie nie wskazuje, jakie tu przedstawiono dane. Czy są to wartości sumaryczne dotyczące wszystkich przedsiębiorstw z danej grupy, czy też są to wartości średnie, w przeliczeniu na liczbę przedsiębiorstw w danej grupie w okresie 11 lat. Zastosowano bardzo duży poziom agregacji danych a przedstawione wnioski są bardzo szczątkowe. Zastanawiam się także nad sensownością podawania takich danych. Jaką bowiem wartość informacyjną ma wyliczenie średniej dla ogromnej firmy przetwórczej i małej firmy zatrudniającej kilkunastu pracowników i jak interpretować te dane? Nie podano bowiem żadnej bliższej charakterystyki badanej próby.
- s. 108 – podano znaczenie dwóch pojęć związanych z wartością dodaną. Nie ma natomiast formalnie definicji wartości dodanej brutto, która jest dalej analizowana. Wszystkie te definicje powinny, w uporządkowany sposób, znaleźć się w części teoretycznej, z adnotacją, jaką wartością i jak rozumianą Autorka będzie się dalej posługiwała.
- Rysunki 16 i 18 przedstawione na stronach 105 i 111 mają takie same tytuły, ale przedstawiają inne dane (*Rysunek 16. Produktywność pracy w sektorach przetwórstwa spożywczego w latach 2005-2015 (tys. zł/zatrudnionego, w cenach stałych 2005 = 100)*; *Rysunek 18. Produktywność pracy w sektorach przetwórstwa spożywczego w latach 2005-2015 (tys. zł/zatrudnionego, w cenach stałych 2005 = 100)*). Prócz tego umiejscowienie rys 18 nie mieści się w przedstawianych w tym podrozdziale treściach. Podobnie wygląda sytuacja z tabelami 18 i 20 zamieszczonych na s. 106 i 112. Mają takie same tytuły a przedstawiają inne dane. (*Tabela 18. Dynamika produktywności pracy w sektorach przetwórstwa spożywczego w latach 2005-2015 (rok poprzedni = 100%)*; *Tabela 20. Dynamika produktywności pracy w sektorach przetwórstwa spożywczego w latach 2005-2015 (rok poprzedni = 100%)*). Kolejna uwaga: przedstawiane w wielu tabelach wyliczenia dynamiki o zmiennej podstawie mają małą wartość poznawczą i należy je traktować jako wartości pomocnicze, ponieważ nie dają całościowego obrazu danego zjawiska. Bardziej istotne dla wartości formułowanych wniosków byłyby analizy dynamiki o stałej podstawie.

- s. 114 - wykresy na rys 19 są mało czytelne a są to ważne dane z punktu widzenia tematu i celu pracy i zasługują na większą uwagę i analizę.
- s. 119 – wyjaśniono tylko dwie składowe modelu z efektami stałymi.
- s. 126 - Autorka posługuje się numerami paneli (panel 3773, 957, itd.) a nie wiadomo skąd się one wzięły i po co są zamieszczone, bo nigdzie dalej nie występują. Poza tym liczbę badanych firm podano już wcześniej.
- Zbyt duży poziom agregacji danych uniemożliwia dokonywanie ciekawych spostrzeżeń i formułowanie bardziej szczegółowych wniosków z przeprowadzonych badań a także prowadzenie bardziej rozbudowanych analiz przyczynowo - skutkowych. To bardzo dobrze i należy to znać za walor pracy, że odkryto i stwierdzono dodatnią lub ujemną korelację między produktywnością pracy a relacją między opłatą pracy a opłatą kapitału obcego, ale nie przeprowadzono szerszej dyskusji, co to w praktyce oznacza i jakie są tego konsekwencje.

Reasumując, mimo zgłoszonych wielu uwag i wątpliwości, wartość merytoryczną tego rozdziału oceniam pozytywnie. Przeprowadzone analizy są niewątpliwie wartością tej rozprawy. Pewien niedosyt budzi niepewność w formułowaniu wniosków z wykonanych badań. **Uznaję jednak, że recenzowana praca doktorska spełnia kolejne wymagania stawiane pracom doktorskim w obowiązującej ustawie o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 poz. 1789) tj. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.**

Podsumowanie

Część wnioskowa pracy jest napisana na dużym poziomie ogólności. Zdecydowanie niewystarczające są stwierdzenia, że dany cel pracy został zrealizowany (o czym już wcześniej pisałam), bez przedstawienia konkretnych efektów takich analiz i dyskusji wyników. W pracy zgromadzono dużą bazę danych, zastosowano zaawansowaną metodykę ich analizy i (na ile mogłam to ocenić) dobrze wykonano obliczenia, ale część wnioskowa mogła być zdecydowanie bardziej rozbudowana.

6. Ocena oryginalności rozwiązania problemu naukowego

Autorka przedstawiła i zastosowała szereg metod analizy działalności przedsiębiorstw. Ich użyteczność została następnie pozytywnie zweryfikowana. Oryginalność rozwiązania postawionego w pracy problemu naukowego oceniam pozytywnie.

Ocena końcowa pracy

Podsumowując stwierdzam, że główny cel rozprawy oraz przynajmniej część celów szczegółowych Autorka osiągnęła dzięki dość klarownej konstrukcji pracy, właściwie dobranym metodom badawczym, znajomości przedmiotu badań, właściwemu doborowi źródeł literaturowych i statystycznych oraz dobrze wykonanej części empirycznej pracy. Praca posiada walory poznawcze, jest także stosunkowo dobrze przygotowana pod względem warsztatowym i redakcyjnym, choć w wielu miejscach wykazałam istotne, moim zdaniem, uchybienia. Uważam także, że potencjał przeprowadzonych badań nie został w pełni wykorzystany. Wskazane w tekście recenzji uwagi mają zapewne, częściowo, charakter dyskusyjny, ale stanowią także, mam nadzieję, życzliwą radę dla Autorki do ewentualnego wykorzystania w jej przyszłej pracy naukowej.

Biorąc pod uwagę poziom merytoryczny oraz warsztatowy recenzowanej pracy a także zawarty w niej wkład badawczy Autorki stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Olgi Podlińskiej odpowiada wymogom art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789) i wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony.

dr hab. inż. Anna Olszańska, prof. UE

Anna Olszanska

